

L'homme malade de l'Europe

Au cours du ^{xix}^e siècle, l'empire turc, situé au croisement de trois continents, déclina graduellement. Sa faiblesse apparut dès 1804, quand la Serbie (aujourd'hui incorporée à la Yougoslavie), se révolta victorieusement.

Cette réussite encouragea les Grecs à prendre les armes pour leur indépendance. Ils l'obtinrent vers 1830, après une lutte terrible. Les Turcs massacrèrent la population grecque de Chio et les Grecs massacrèrent les Turcs dans le Péloponnèse. Des volontaires, tel le poète anglais Lord Byron, accoururent de tous les coins d'Europe au secours des Grecs (voir page 128). L'Égypte appuya la Turquie de sa flotte. L'Angleterre, la France et la Russie vinrent en aide aux Grecs, et leurs flottes combinées détruisirent la flotte turco-égyptienne à la bataille de Navarin (1827).

Cette victoire donna l'indépendance à la Grèce, mais, en même temps, elle fit éclater au grand jour la faiblesse des Turcs. Jusqu'alors, la position de ce pays, à cheval sur le Bosphore, avait empêché les navires russes d'avoir un débouché de la mer Noire en Méditerranée. La Russie profita de la faiblesse de la Turquie pour obtenir ce débouché. Après la guerre de l'indépendance grecque, elle avait obtenu le libre passage du Bosphore et des Dardanelles pour sa marine marchande. Quelques années plus tard, le sultan conclut avec le tsar un traité secret, par lequel il ouvrait le passage des détroits aux navires de guerre russes, mais le fermait aux navires des autres pays. Cette décision fut modifiée en 1841 par une convention internationale. Désormais les détroits seraient fermés aux navires de guerre de tous les pays.

Le tsar Nicolas Ier, qui appelait la Turquie « l'homme malade de l'Europe », suggéra à l'Angleterre une alliance contre la Turquie. Mais les intérêts des deux pays étaient différents; quant aux autres puissances européennes, elles étaient, elles aussi, divisées sur cette question. L'Angleterre craignait que la Russie, devenue plus forte, ne menaçât l'Inde; Napoléon III sentait que seul un succès en politique étrangère pouvait renforcer sa position; l'Autriche voulait tirer parti de la faiblesse des Turcs pour étendre sa domination dans les Balkans.

En 1854, un différend survenu à propos de la garde des lieux saints en Turquie dégénéra en une guerre russo-turque, dont la Crimée fut le théâtre principal. La France et l'Angleterre se rangèrent aux côtés de la Turquie, afin, disaient-elles, de défendre son intégrité. Mais les efforts qu'accomplirent leurs armées, conduites par le général français Mac-Mahon, pour s'emparer de la base navale de Sébastopol, montrèrent que leur but principal était de détruire la flotte russe. Le nouveau tsar Alexandre II dut demander la paix. Par le traité de Paris en 1856, l'empire turc fut complètement restauré.

En 1877, la Russie déclenche une nouvelle guerre contre la Turquie, mais cette fois, elle en sort victorieuse. Au congrès international de Berlin en 1878, la Roumanie, la Serbie et le Monténégro furent déclarés indépendants; la Russie obtint, au nord du Danube, la Bessarabie; l'Autriche put occuper l'Herzégovine et la Bosnie; l'Angleterre obtint Chypre.

En haut, à gauche : le général de Mac-Mahon et le tsar Alexandre II.

En haut, à droite : carte de la Turquie avant et après le traité de Sèvres (1920). Mustapha Kemal, qui entreprit en 1930 une campagne de modernisation et de réformes.

En bas : le massacre de Chio, d'après un tableau de Delacroix.

INKRIMPING VAN HET TURKSE RIJK

Terwijl de Britse macht groeide nam die van het Turkse Rijk gedurig af. De zwakheid werd reeds in 1804 duidelijk, toen Servië (nu een gedeelte van Joegoslavië) met succes tegen de Turkse heerschappij in opstand kwam.

De Grieken, door dit succes aangemoedigd, veroverden in de jaren 1820 eveneens hun onafhankelijkheid. Het was een vreselijke strijd, waarbij de gruwelen aan beide kanten niet ontbraken. De Turken vermoordden de hele Griekse bevolking van Chios; de Grieken vermoordden Turken in Morea. Ook andere landen werden in de strijd gewikkeld. Egypte wierp zijn vloot aan Turkse zijde in de waagschaal. Engeland, Frankrijk en Rusland kwamen de Grieken te hulp en hun vloten vernietigden de gecombineerde Turks-Egyptische vloot tijdens de Slag bij Navarino in 1827.

Navarino bevestigde de Griekse onafhankelijkheid en legde tevens de zwakheid van Turkije voor het oog van de wereld bloot. Tevoren had de positie van Turkije, aan weerszijden van de Bosporus en de Dardanellen, de Russische schepen belet uit de Zwarte Zee een uitweg in de Middellandse Zee te vinden. Rusland maakte nu gebruik van Turkijes zwakheid om deze uitweg te veroveren. Na de Griekse Onafhankelijkheidsoorlog verkreeg het van Turkije voor haar handelsschepen de vrije doorgang van de Bosporus en de Dardanellen. Enkele jaren later ondertekende de sultan een geheim verdrag met de tsaar, waarin werd overeengekomen, dat de Zeeëngten voor Russische oorlogsschepen zouden worden opengesteld. Voor de marine van alle andere nationaliteiten zouden ze gesloten blijven. Deze beslissing werd in 1841 door een internationale overeenkomst weer gewijzigd. Toen werden de zeeëngten voor de oorlogsschepen van alle nationaliteiten gesloten.

Tegen het midden van de jaren 1840 noemde Tsaar Nicolaas I Turkije "de zieke man van Europa" en suggereerde de Britten, dat het Turkse Rijk tussen Engeland en Rusland verdeeld zou worden. Doch de Engelse en de Russische belangen kwamen hoegeenaamd niet overeen en bovendien hadden andere Europese machten tegenstrijdige belangen. Engeland vreesde, dat een versterkt Rusland India zou bedreigen; Napoleon III geloofde, dat slechts één of

ander overtuigend succes op het gebied van de Franse buitenlandse politiek zijn eigen positie kon verstevigen. Oostenrijk wilde van Turkijes zwakte gebruik maken om zijn eigen bezittingen uit te breiden.

In 1854 deden deze verschillende belangen een oorlog uitbarsten in verband met een ruzie over de vraag, of sommige Heilige Plaatsen binnen het Turkse Rijk door de Griekse Kerk (door Rusland ondersteund) dan wel door de Latijnse Kerk (door Frankrijk ondersteund) zouden worden beschermd. In deze oorlog, die voornamelijk op de Krim werd uitgevochten, streden Frankrijk en Engeland aan de zijde van Turkije tegen Rusland. Hun officiële doelstelling was "de integriteit van het Turkse Rijk te verzekeren". Maar de pogingen, die onder de leiding van de Franse generaal Mac Mahon door hun legers werden ondernomen om de Russische marinebasis Sebastopol te veroveren, toonden aan, dat hun hoofddoel de vernietiging van de Russische Zwarte-Zeevloot was. In 1855 werd de nieuwe Russische tsaar, Alexander II, gedwongen vrede te sluiten, zodat het ineenslopende Turkse Rijk weer voor enige tijd geschraagd kon worden.

Maar in 1877 was Rusland alweer met Turkije in oorlog; ditmaal met meer succes. Het uiteindelijk resultaat van de oorlog werd niet vastgelegd door het verdrag dat beide landen met elkaar sloten, maar door het internationaal Congres van Berlijn, dat in 1878 werd gehouden. Roemenië, Servië en Montenegro veroverden hun onafhankelijkheid op Turkije; Rusland verwierf een groot gebied ten noorden van de Donau; aan Oostenrijk werd een protectoraat geschonken over vroegere Turkse bezittingen in het noordwesten van het Balkanschiereiland; en Engeland ontving Cyprus.

Na de Eerste Wereldoorlog verloor Turkije, als bondgenoot van het verslagen Duitsland, bij het Verdrag van Sèvres (1920) nog meer gebied. Thans beslaat het nog slechts een klein stukje van Europa. Tijdens de jaren 1930 zette de staatsman en patriot Mustapha Kemal een programma van modernisering en hervormingen op touw. Hierdoor is Turkije, hoewel klein, nog steeds een macht gebleven, die men niet over het hoofd kan zien.

Boven links: Generaal Mac Mahon en Alexander II. **Boven rechts:** De kaart geeft het Turkse gebied aan vóór en na het Verdrag van Sèvres. Het hoofd is dat van Mustapha Kemal. **Onder:** De moordpartij van Chios, naar het schilderij van Delacroix in het Louvre.

Globerama

HISTOIRE DES CIVILISATIONS MENS EN WERELD, VROEGER EN NU

CASTERMAN

HET AVONTUUR VAN MENS EN WETENSCHAP

KEURKOOP NEDERLAND

© ESCO PUBLISHING COMPANY

Le présent ouvrage est publié simultanément en
français (Casterman, Paris-Tournai)
allemand (International School, Cologne)
anglais (Odhams Press, Londres)
américain (International Graphic Society, New York)
danois (Munsgaard Scandinavisk Bogforlag)
finlandais (Munsgaard)
hollandais (Keurkoop, Rotterdam)
italien (Fratelli Fabbri, Milan)
portugais (Codex)
suédois (Munsgaard)

2e édition, 1964

KEURKOOP NEDERLAND

© ESCO PUBLISHING COMPANY

ALLE RECHTEN VOORBEHOUDEN VOOR ALLE LANDEN

Art © 1959 by Esco, Anvers

Text © 1963 by Casterman, Paris

Tous droits de traduction et de reproduction réservés.